УДК 37.378

ФОРМИ І МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УНІВЕРСИТЕТАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Попович Ірина Євгенівна
м.Ужгород

У статті розглядаються питання професійної підготовки вчителів у Великій Британії. Існують спеціальні педагогічні відділення в багатьох університетах Великої Британії. Особлива увага приділяється техніці групового навчання та самостійної роботи студентів. Основна ідея нових підходів: студент не є пасивним слухачем, а активним учасником освітнього процесу. Дуже важливий акцент робиться на необхідності навчання педагога-дослідника в якості важливого попиту сучасного суспільства. Автор підкреслює, що наукові навички майбутніх учителів культивуються в процесі професійної підготовки у системі вищої педагогічної освіти

Ключові слова: професійна підготовка, вчитель, форми і методи.

Вдосконалення професійної підготовки педагогічних кадрів в Україні є сьогодні надзвичайно актуальною суспільно-педагогічною проблемою, різні аспекти якої висвітлюються в працях багатьох вітчизняних учених (В.Андрущенко, В.Кремень, Н.Ничкало, О.Пометун, В.Семиченко). Її успішне вирішення вимагає ретельного вивчення зарубіжного досвіду. З метою більш чіткого розуміння характеру професійно-педагогічної підготовки британських вчителів, на нашу думку, доцільно розглянути форми і методи організації навчального процесу на педагогічних відділеннях університетів Великобританії.

Історично основною формою навчання на педагогічних відділеннях, як і на інших факультетах університетів Великої Британії, є лекція. В даний час очевидним стає те, що в більшості випадків лекція не є достатньо ефективним засобом професійного навчання майбутніх вчителів. Про це свідчать, зокрема, опитування студентів педагогічних відділень, їх викладачів та нині працюючих шкільних вчителів.

Завдання університетського професора досить чітко сформульовані у звіті спеціальної комісії з методів викладання в університетах під головуванням Д.Хейла [1]. Вони зводяться до наступного: донести до студентів інформацію, недоступну для них в інших джерелах в зрозумілій формі; викласти логічно обґрунтовану наукову точку зору з досліджуваного питання, розкриваючи не тільки зміст і структуру матеріалу, а й концептуальні підходи до нього; в ході лекції показати студентам основні способи наукового мислення: аналіз, синтез, логічна побудова, висновки, оцінку; спонукати студентів до критичного аналізу і перегляду власних уявлень про предмет; збуджувати інтерес до викладання.

Таким чином, студент на лекції повинен бути не пасивним слухачем, а активним учасником навчального процесу. Звичайно, перераховані завдання враховувалися і успішно вирішувалися далеко не всіма викладачами, та вони й не могли успішно вирішуватися при великій кількості студентів в аудиторії. Протягом усієї другої половини XX століття лекційна форма викладання піддавалася постійній критиці у Великобританії та інших країнах світу. У підсумку, вона перестала бути основною формою підготовки майбутніх вчителів на педагогічних відділеннях університетів, поступившись місцем роботі з малими групами.

Заняття в малих групах (10-15 осіб), насамперед, значно активізували діяльність студентів, а з іншого боку, були більш гнучкими по відношенню до цілей і методів викладання.

Традиційна форма групової роботи – семінарське заняття, коли один або кілька студентів готують повідомлення з певного питання, доповідають його всій групі, після чого відбувається обговорення даного питання під керівництвом викладача.

У Великій Британії існують різні методи проведення семінарів, в основному за рахунок зміни предмета обговорення. В якості предмета може бути використана не тільки доповідь одного зі студентів але і спеціальний кінофільм, аудіозапис, факти зі шкільної практики. Крім семінарів в англійських університетах існують й інші цікаві форми роботи в малих групах. Дослідженням таких форм займалася, зокрема, М. Аберкромбі, на основі чого нею були виділені шість типів груп, що відрізняються кількістю студентів і типом розв'язуваних задач [2].

Перший тип груп характеризується тим, що організується вільна дискусія з тієї чи іншої проблеми, запропонованої викладачем. Підсумок обговорення підводять студенти спільно з викладачем.

В іншій групі основою роботи служить повідомлення, підготовлене одним або кількома студентами, зазвичай у письмовій формі.

«Синдикати» – це мікрогрупи студентів (від 3 до 6 осіб), що виконують спільно одне завдання проектного характеру. Наприклад, розробити план уроку, підготувати аналіз уроку, проведеного товаришем, написати твір з тієї чи іншої проблеми. Завдання студенти отримують на лекції, а потім усні доповіді заслуховуються на семінарі, а письмові розглядаються в мікрогрупах, узагальнюються викладачем і аналізуються на лекції. Роль викладача в даному випадку скоріше консультативна.

«Самооціночні» групи складаються також з 3-5 студентів, робота тут аналогічна синдикатному методу, однак, в даному випадку групи студентів отримують ідентичні завдання, і періодично самостійно обговорюють і оцінюють отримані результати. У підсумку заняття мала група готує доповідь, з якою її представник виступає перед усією групою.

У так званих групах Аберкромбі організовуються «вільні» або «асоціативні» дискусії. У роботі групи беруть участь 10-12 студентів. Спочатку всі студенти виконують певне короткочасне (15-20 хвилин) завдання (аналіз уроку, перевірка письмової роботи школяра і т.п.). Завдання даються різні, щоб отримані результати викликали «боротьбу думок» в ході подальшої вільної дискусії. Важливою особливістю даного методу є те, що викладач практично не бере участі в обговоренні та не підводить підсумки. Його роль полягає в тому, щоб студенти не пропустили принципові моменти і в тому, щоб спрямувати дискусію в потрібне русло.

Робота в «Т» групах (тренінг-групах) спрямована на формування у студентів особистісних якостей, необхідних для професії вчителя: навички міжособистісного взаємодії, уміння слухати, здійснювати ефективну комунікацію. Для роботи за таким методом викладач повинен мати спеціальну психологічну підготовку і діяти дуже акуратно, щоб не викликати стресів у студентів. При цьому слід зазначити, що це одна з найбільш ефективних форм вироблення найпростіших навичок. В даний час така форма дуже часто використовується в бізнес-тренінгах за кордоном.

Незважаючи на те, що групові форми навчання, як більш ефективні, відіграють важливу роль у підготовці майбутніх вчителів, досі використовується традиційна для англійських університетів і, по своєму унікальна, форма організації навчального процесу – тьюторскі заняття. Ця форма виникла ще в середні століття в старовинних англійських університетах Оксфорд і Кембридж і, незважаючи на те, що періодично вона піддавалася критиці, збереглася до сьогоднішнього дня, відіграючи особливу роль у вищій освіті Великобританії, в тому числі і в підготовці вчителів на педагогічних відділеннях університетів .

Суть тьюторської системи полягає в наступному: студент, вступаючи в університет, прикріплюється до викладача, який називається його тьютором, тобто керівником-наставником. У деяких випадках тьюторами є досвідчені викладачі, але частіше цей обов'язок виконують аспіранти або молодші викладачі. Тьютор не тільки проводить заняття зі студентами, а й стежить за їх успішністю, настроєм, академічним і інтелектуальним просуванням. Заняття, на яких студент зустрічається зі своїм тьютором, відбуваються зазвичай щотижня, іноді й частіше. Як правило, тьютор має 1 –2 студентів, однак, в нових університетах трапляється, що число студентів у одного тьютора доходить до 6 осіб. Форми організації тьюторських занять дуже різноманітні – від індивідуальних бесід, консультацій до групових (якщо дозволяє кількість учасників) дискусій. Основна мета тьюторських занять не стільки навчальна, скільки особистісно-розвиваюча. Крім того, метою заняття може бути просто оцінка рівня знань студентів.

В абсолютній більшості випадків до кожного тьюторського заняття студенти готують невелику (4-5стр) письмову роботу. У разі індивідуальних або парних занять тьютор аналізує цю роботу зі студентом прямо на занятті, а в разі групових занять тьютор читає цю роботу заздалегідь, повертаючи при зустрічі вже перевірений текст.

Тьюторська система викликає певні нарікання, насамперед тому, що її практично неможливо формалізувати. Те, що відбувається на заняттях, в більшості випадків – особиста справа тьютора і студента. Перевірити ззовні і того й іншого досить важко, тому дуже часто бували випадки формального ставлення до занять як студентів, так і викладачів. Проте слід визнати, що тьюторська система, в основі якої лежить індивідуальний підхід до кожного студента, хоч і є дуже трудомісткою, але, водночас, досить ефективною.

Слід звернути увагу на самостійну роботу студентів педагогічних відділень з психолого-педагогічною літературою, що є важливим елементом підготовки вчителів у Великій Британії.

Зазвичай, в кожному університеті студенти вивчають одну або кілька робіт з теорії освіти, написаних у більшості випадків професорами даного університету. Зазвичай ці роботи носили монографічний характер, як наприклад, історико-педагогічна монографія К.Еванса «Розвиток та структура англійської системи освіти» (Evans K. The Development and Structure of the English Educational System). Це також можуть бути збірники статей, присвячені таким питанням, як загальні проблеми теорії освіти, утворенню в демократичному суспільстві, освіті в різних соціальних групах, взаєминам між учителем і учнями і т.д. В кінці кожної статті наводиться ряд питань для обговорення. Самі статті носять проблемний, дискусійний характер, припускаючи можливість висловлення різних точок зору. Наприклад, збірник під редакцією А. і Е.Гьюг «Освіта. Деякі фундаментальні проблеми» (Hughes A.G., Hughes E.H. Education, Some Fundamental Problems. A Discussion Book for Students of Education).

Іноді зустрічаються книги, близькі за характером викладу до типу підручників, де систематично викладався матеріал певного навчального курсу. Такою є зокрема, робота Ф.Сміта і А.Харрісона «Принципи навчання у класі» (Smith F., Harrison A.S. Principles of Class Teaching). Такого роду література є доповненням до лекційного курсу, а також використовується при підготовці до семінарських занять.

Наприкінці XX сторіччя має місце поширення друкуючої та розмножувальної техніки, що викликало революцію в характері літератури для студентів університетів. Це, перш за все, відноситься до навчального посібника (course book), яким забезпечується кожен студент. У ньому має міститися опис шкільної практики і проблемних ситуацій, статті з проблем теорії освіти, загальна характеристика досліджуваного курсу, списки обов'язкової та додаткової літератури з анотаціями. Подібними посібниками забезпечуються студенти всіх університетів.

В університетах сучасної Великобританії студентами використовуються різні типи педагогічної літератури, в тому числі й електронні підручники.

Електронні підручники представляють собою широкий набір різних текстів і документів, з'єднаних між собою взаємними посиланнями. Зручність електронних підручників полягає в можливості використання різноманітних тестових методик, що дозволяють студентам самостійно перевірити правильність і глибину розуміння матеріалу; в можливості включення в навчальний посібник не тільки ілюстрацій, але і відеофрагментів; можливість швидкого переходу до навчальних матеріалів з інших дисциплін. Крім того, електронні навчальні засоби дозволяють зробити процес роботи з посібником інтерактивним, коли, наприклад, за результатами контрольного тесту, студент отримує розгорнуту інформацію саме по тому колу питань, по якому його знання виявилися незадовільними. Однак, у електронних засобів навчання є і свої недоліки. Насамперед – це трудність сприйняття матеріалів з екрану монітора, на якому, неможливо розмістити великі текстові фрагменти. Крім того, це складна система відсилань, внаслідок чого

студент може далеко відійти від основного предмета вивчення. Слід зазначити, що питання використання електронних засобів інформації в навчальному процесі вивчений ще недостатньо.

Підводячи підсумок аналізу форм і методів навчання на педагогічних відділеннях університетів Великої Британії, можна зробити наступні висновки: динаміка змін у формах і методах навчання показує тенденцію до підвищення активності і самостійності студентів у навчальному процесі; зміна форм організації навчального процесу відбувалася відповідно до зміни характеру самого процесу – від абстрактно-академічного до професійно-орієнтованого. розвиваючого, де результатом виступає модель фахівця, що відповідає наступним критеріям: професійна мобільність, здатність адаптуватися до інформаційного простору, нових умов, високий рівень інтелекту, знань, умінь і навичок, творчі здібності, критичне мислення, самостійність, ініціативність, прагнення до самовдосконалення. Таким чином, навчальний процес спрямований на підготовку не просто кваліфікованого вчителя, а вчителя-дослідника.

Література та джерела

1. Report of the Committee on University Teaching Methods. (The Hale report). − Lnd.: HMSO,1994 – 117 p.
2. Abercrombie M.L.J. Aims and Techniques of Group Teaching. − Lnd.: SRHE, 1971. – 96 p.

В статье рассматриваются вопросы профессиональной подготовки учителей в Великобритании. Существуют специальные педагогические отделения во многих университетах Великобритании. Особое внимание уделяется технике группового обучения и самостоятельной работы студентов. Основная идея новых подходов: студент не есть пассивным слушателем, а активным участником образовательного процесса. Очень важный акцент делается на необходимости обучения педагога-исследователя в качестве важного спроса современного общества. Автор подчеркивает, что научные навыки будущих учителей культивируются в процессе профессиональной подготовки в системе высшего педагогического образования.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, учитель, формы и методы.

This article deals with the issue of teachers' professional training in Great Britain. Special pedagogical departments exist in many universities of Great Britain. The main tendencies of the development of forms and methods of the professional teachers' training in modern Britain pedagogic educational system have been considered. Special attention has been paid to the technique of group teaching and independent work of students. The main idea of new approaches is that a: student is not a passive listener but an active participant of educational process. Very important accent has been made on the necessity of training of teacher-researcher as an important demand of modern society. It has been underlined that scientific skills of future teachers are cultivated in the process of professional training in the system of higher pedagogical education.

Key words: professional training, teacher, forms and methods.